

Šimon Wels
U „Bernatů“

Triáda

Šimon Wels – U „Bernatů“

Na přání svých dětí, Rudolfa, Aninky a Otty jsem si jednoho klidného večera sedl a počal jsem se prohrabávati ve svých vzpomínkách ze svého života a z života svých rodičů.

Psal jsem takové úryvky na útržky papíru, na čisté listy ze starých sešitů svých dětí a jedna událost vyvolala v paměti předchozí událost a následující a za několik týdnů byla těch hadříků plná hrst.

Chci je srovnat a dát hezky na pěkně linkovaném papíře do pořádku.

Listuji v těch vzpomínkách, jako když si prohrabuješ pohrabáčem skoro vyhaslý v kamnech oheň a vidím, jak je život i toho nejnepatrnějšího a nejskromnějšího člověka bohatý a pestrý.

Přál bych si, aby vždy jeden člen každé následující generace pokračoval s psaním, s napsáním toho, co zažil, co vytrpěl a kdy se radoval.

„Co zažil, co vytrpěl a kdy se radoval.“

Začínám s opisováním na čisto a snad to dokončím.

Můj život byl jednotvárný na venek po celá dlouhá léta. Jsem ale vděčen za něj Veliké Prozřetelnosti.

A pamatujte, Vy draží, kteří život můj pokračovati budete: není světla, aby stínu nebylo a není noci tak tmavé, aby nepřišly po ní červánky ranní a nový den.

Budete trpěti a radovati se. Z bolu a radosti sestává život náš vešdejší. Ale prosím Vás: zachovejte rovnováhu a veselou mysl!

A žijte rádi!

Můj syn Rudolf mi jednou ukázal německou knihu. Měla v předmluvě řádky, na které jsem si často a rád vzpomínal. Přejí Vám, abyste si je též často tak předříkávali svou poutí životem:

Dejte pozor:

„Horch drum, was mein Mund Dir spricht:

„So viel Gold hat Ophir nicht,

„Als in ihrem Munde

„Die flüchtige Sekunde.

„O Adame, o Eve,

„Vita somnium breve!“

Žijte život pro štěstí své a ostatních vůkol Vás!
A Bůh buď s Vámi a opatruj Vás!

V Rokycanech, roku 1919.

I. Vzpomínky

Od roku 1853, 20. dubna do roku 1864.

V mém nejtětlejším mládí, ano už tenkrát, když moje matka zpozorovala mé početí, dělal jsem jí již velkou starost a soužení. Čím více jsem rostl, tím umučenější byla. Až konečně byla pomocnice porodu zavolána a já měl tento svět oblažiti svou přítomností, byla celá naše rodina rozčilená.

V malém pokojíku v domě č. 15 v Oseku v prvním patře jsem 20. dubna 1853 večer šťastně a zdrav šhlédl světlo malého kahánku na olej. – Otec měl dosti námahy udržeti mé sourozence v tichosti ve vedlejší kuchyni, (více místností jsme totiž neměli), všichni byli zvědaví na můj příchod.

Když už jsem měl rozum a tohle pochopil, povídala a svěřila se mi matka, co za těhotenství prožila nelnáží „vždyt jsem byla tenkrát stará, mně bylo již 45 roku, a já jsem se styděla jíti mezi lidi, ani do kostela jsem po celý ten čas nešla a chodila celá utrápená. A nyní vidím, jak jsem byla tehdy pošetilá; co bych si teď počala bez tebe, tatínek spí na hřbitově svůj věčný sen, vždyt mám teď skorem jen tebe.“

Byl jsem poslední ratolest naší rodiny. Při zaplacení pomocnice porodu, (žádala 2 zl. stříbra), byl otec při humoru a dával jí 10 zl. „i za ty všechny porody, co u nás ještě budou“, aby nemusel za každý zvlášt platit. Ale babička to nepřijmula, že kdyby nás ještě přišlo hodně, že by se ošidila.

Jak jsem byl uvítán, nepamatuji se více, ani nevím mnoho o svém prvním dětství, jen to si ještě pamatuji, že když šla naše matka na tak zvané táčky k sousedce, a mne vzala s sebou, že jsem se jí držel celé hodiny za sukni, a byl jsem pyšný, když mne tam chválili, že jsem tichý. Také jsem ničehoz nepřijmul, když mně tam podávaly něco k jídlu. Již nevím, dělal-li jsem to ze studu, nebo jsem chtěl ukázati, že bez toho mohu být, a nebo mi nikde nic nechutnalo, jen doma.

Když jsem byl asi 3 roky stár, šli jsme se sestrou Bety (o 4 1/4 roku starší než já) otci naproti, když přicházival se zbožím z tak zvaného houzíru k večeru domů.

U potůčku ku Březině a nebo v Kněžským rybníce k Lithlavům, mne umyla a učesala, mnohdy jsem to potřeboval, a šli jsme radostně na ustanovené povýšené místo, kde si mohl otec položit ranec, by jej snáží na sebe vzal. Čekali jsme tam a upřeně hleděli, až se v dále ukáže. I běželi jsme mu naproti,

a uvedli jej na místo, kde si chudáček rád sundal ranec ze zad a si odpočinul, utíraje si pot s čela. – Když jsme šli ku Březině, vzali jsme s sebou kozu a pásli jsme ji na trní u cesty. Měli jsme ji dva roky. Tatínek odpočíval, kozička se pásla, a my jsme mu povídali všechny příběhy, co se nám za celý den stalo, on nám, a tak jsme se výborně bavili, jako bychom se měsíce nebyli viděli. Přišli jsme kolikrát pozdě domů, takže měla maminka starost. – Otec měl podomní obchod se střížním zbožím. Ráno si navázal do silné plachty různého zboží asi 50 kg navštěvoval každodenně, pokud tomu počasí dovolilo, (když přšelo musel zůstat doma, aby mu ranec nezmokl), sousední vesnice v Litohlavech, Klabavě, Chaloupkách, Vitince, Březině a v pátek v Kamýku své odběratele. Obyčejně se zdržel 1 den ve Vesnici, a s neprodaným zbožím šel pak domů. Vydělal denně průměrně 1 až 2 zl. a dával při tom ještě mnoho na úvěr.

Když přicházel z Litohlav, přinášel mi od perníkové babky perníkové hodinky s papírovým ciferníkem za 1 krejcar, a řekl při tom, „to ti posílá tvá zamilovaná babička present, a nechá tě pozdravovat.“ Já věděl co to bude a divil jsem se, že nejsou také někdy stříbrné nebo zlaté. Možná, že by mne takové nebyly ani těšily, to vím, že jsem měl z nich ohromnou radost. Vždy jsem jí za ně žehnal v duchu. Jak rád bych jí byl poděkoval, ale nikdy jsem jí nespáčil. Snad nebyla tak andělsky krásná, jak jsem si jí představoval, a tatínek mi tu hezkou illusi o ní nechtěl pokazit. – Jednou jsme se já a Betty nepohodli se starším bratrem Jindřichem, který nás měl tento den opatrovati, rodiče prodávali zboží o výročním trhu v Rokycanech v boudě (střížní zboží), Betty mne chytla na záda, a běžela se mnou do Rokycan, kde jsme oba ještě nebyli. Tam trefiti nebylo těžko, mohu říci, že byla silnice poseta lidmi, kteří tam šli, (z jarmarku vedli mnoho hovězího dobytka a koní). Přišli jsme až na náměstí k boudám, a nemohli jsme naše najíti. Ve předu měl tatínek rozvěšené šátky hedvabné a vlněné, a tak jsme jim neviděli do obličjeje. A tudíž jsme shybnutí hledali světlohnědé kalhoty, které tatínek právě na sobě měl, a dle nich jsme ho také našli. Oni i my měli radost, když jsme se sešli. Já a Betty dostali jsme rohlíků, co jsme jich snědli. K uhašení žízně jsme šli do „studánky“ na konec města, a že byla voda vyčerpána, muselo se dolů slézt, asi

1 metr hluboko, a tam vodu v pravém slova smyslu naškrabat. Dnes je „studánka“ řádně prohloubena, a užíví (tato moderně upravená pumpa) skorem celé Rokycany.

K večeru rodiče skládali zboží do beden, naložili je pomocí kočího na vůz, já si sedl vzadu na prkna, a sestra si vylezla vysoko na bednu, odkadř, když jsme jeli okolo kapličky, také spadla ze kymácející se bedny. Velké leknutí, a za pět minut seděla na voze zas, nic se jí nestalo. – Bydleli jsme u Forejtů na návsi (vesnický rynek). Naše domácí paní neznala rozdílů mezi majetkem svým a cizím, měla paklíče ku všem místnostem, i k našim skříním si je opatřila. Když přicházival otec večer domů, stěžovala si mu maminka, (ona měla tu slabou stránku, že chodila ráda na tačky), co za její nepřítomnosti nám bylo ukradeno, zajisté víc než otec vydělal. Tatínek si snažně přál nějakou chaloupku, kde by jen hlavu skryl. V neděli, kdy nehousíroval, šel si obyčejně k Šalomounům sehrati karty se starým strýcem. Přišel k nám jednou muž z Klabavy a chtěl s otcem mluvit. Maminka mne poslala pro tatínka, řekla že je v „Kile“, a ukázala mi do židovské ulice. – Dle udání jsem tam trefil, volal jsem do okna: „je tady Kile?“ Zavolali mne do vnitř, chtěli mne něčím uctít a jako vždy já nic nevzal. Na tatínka jsem chvíli čekal, až dohráli, a šli jsme domů. S Abrhamovými dětmi jsem se seznámil, a chodil si s nimi hrát. Dva syni jsou dnes bankéři v Hamburku, jeden v Paříži, jedna dcera si vzala bankéře v Plzni; (dětí bylo ještě více).

Mému otci se toužebné přání v 56 letech jeho stáří vyplnilo, bratranec Abraham Wedeles se odstěhoval do Stražic, a nám svou chaloupku číslo 100 na začátku ulice v Oseku prodal v roce 1859. Ten domek koupil otec za 750 zl. stříbra, platil mu 12% úroku, a dluh zaplatil otec za několik roků. Když jsme se stěhovali do našeho vlastního domku, byli jsme všichni přešťastni, já byl 5 1/2 roků stár. Těžko jsem to nesl, že náš dobrý otec byl celé dny od rána do večera pryč, těšili jsme se každodenně na něho, až večer přijde. Přicházival spocen, pod tíhou celý skřivený, jedna strana kabátu, ve které nosil dlužní knihu, byla o 1/4 metru delší, než ta druhá, ale nám se i v tom úboru líbil. Kdyby mě byl některý kluk řekl, že tatínek s rancem na zadech není hezký, s tím bych se byl jistě rval. Po večeri, když

si odpočinul, dělal jistě velkého fešáka, potom nás až do noci bavil. On rád dobře jedl, maminka celý den starostlivě rozjímal, čím dobrým by jej uctila, až přijde. Také se s leckýms radila, ale při své spořivosti se k ničemu dražšímu odhodlati nemohla; večer přišel na stůl nějaký pokrm z brambor. Maso jsme měli pouze v sobotu, u nás i v Rokycanech, kde bydlel pouze jeden žid, nebylo maso košer k dostání. V Mýtě, městečku 2 hodiny od nás vzdáleném, košeroval jeden řezník, a to pouze na šábés nebo židovské svátky. Jedna žena z Volduch, říkali jsme jí masařka, obešla si všechny ve čtvrtek ve Volduších, obci 1/2 hod. cesty od nás vzdálené. V Oseku bylo 12 židovských rodin a ve Volduších také tolik. Každý jí dal pytlíček, nám vzala pouze jednu a na nejvíce 1 1/2 libry masa, více nám ho nésti nemohla. S tím, co přinesla, museli jsme býti spokojeni. Od libry dostala 2 krejčary. V letním čase nebylo to maso zvlášť dobré, mnohdy tou dlouhou cestou zavánělo. – V pátek se vařilo na sobotu všechno jídlo, o šabesu se pouze ohřívalo. V obecním domě (v kostele) byla pec, kde se vařil tak zvaný šolet – kroupy s hrachem. Byli v hrnci kus husy, bylo to výborné jídlo. V sobotu v poledne se otevřela pec, a každý si svůj hrnec odnesl, a šolet byl dost horký na stůl. Není divu, že jsme se těšili na pátek, kdy přicházel tatínek o dvě hodiny dříve domů, by se mohl oholiti. Vařil si modrozelenou masť s oliumem, namazal si tím tváře, a dřevěným nožem to pak seškrabal. Jak to asi chudáčka pátilo, ale holit břitvou bylo židům zakázáno. Připravil potom šestiramenou vysací lampu, udělal do ní knůtky z vaty a nalil oleje. Všichni jsme se myli, nás menší děti myla maminka, my mužští jsme se oblékli svátečně, a šli jsme do kostela. Po kostele nás tatínek všechny doma žehnal, klada nám obě ruce na hlavy a říkal hebrejské požehnání jevorechecho adonaj...

Po večeri jsme ostali všichni za stolem, a že si v pátek hodně odpočinul a nebyl unaven, bavil nás o tom večeru zvlášť, a my jsme tak srdečně poslouchali. O všedním dnu vstával tatínek každodenně v pěti hod., přes hodinu se modlil a než se nasnídal, bylo skoro 7 h. Připravil si ranec a šel z domova. V sobotu ale, když nemusel tak brzo vstávati, vlezli jsme s Betty k němu do postele, a naslouchali jsme tak rádi jeho povídkám. Byli-li se

svými u konce, žebronili jsme ještě o nějaké, a on povídal vymyslené dál. Něco si ještě pamatuji. K.p.: V jednom suchém roce, kde se u nás nic neuvedlo, hledali ve žních chudé děti klásky na polích. Šli pak po rozdrobení klásků s těmy trochu zrny do Labutinky do mlýna. Ten dobrý mlynář jim je nahoře nasypal, a hleďte, pan Bůh jim požehnal, dole vypadaly krásně vypečené housky a namazané koláče. Děti s tím běželi domů a maminka jim řekla: „Pan Bůh ví, že nemám ani dříví na pečení, ani mazání, proto nám naštědřil hotové dobré pečivo. Když to viděli ti bohatí, přinesli si hodně a pěkné obilí do mlýna, a jim padaly dole hroudy, kameny a kusy rozbitých cihel.“

Tak nás ty povídky těšili, že jsme nechtěli nechat tatínka ani vstávat. Sotva se oblékl, už nám klepal pan učitel Stádler na okno a volal „šůl“, a tak svolal všechny židovské občany – „balbatim“ do kostela. V sobotu jsem byl vždycky brzo v pořádku, chytil jsem tatínka za ruku a běžel jsem s ním. Těšil jsem se na veselé anekdoty, kterými před kostelem pány bavil, čekalo-li se na ty vzdalené z Rokycan a z Volduch, Litohlav, Klabavy a z Bušovic. V létě se modlilo v kostele, a v zimě v tak zvaném vinteršůlu, v místnosti v prvním patře, kde se topilo. – V létě chodil tatínek s maminkou do polí na procházku, podívat se jak nám obilí roste. – Dva domky od nás dále stál židovský kostel. Dosti velká prostraná budova, asi 80 sedadel pro mužské a na západní straně velká galerie pro ženské. Okolo zdi, po všech stranách byly lavice s číslovanými sedadly a před nimi stojánky na sidorim a machsorim (modlitebné knížky). Na východní straně ve zdi skříň na 4 tory za záclonou (perouchis), a v prostřed vyvýšené místo se zídkou kolem, kde se četlo z tory (lajinovalo). – V roce 1803 se kostel ten vystavěl, a v roce 1863 se celý zrenovoval, prostřední vyvýšenina přišla pryč, lajinovalo se před oltářem. Místo okolních lavic se stojánky dali dvě řady po deseti lavicích se zdvihajícími sedadly, velký pozlacený lustr doprostřed a po zdi menší. V prvním patře pokoj s kamny pro zimní modlení, (Winteršůl). V přízemí byla velká kuchyně s pokojíkem – byt pro učitele. Kostel se dal vymalovati a každému se líbil.

Když jsme se přistěhovali do našeho domku, byl učitelem

Benedikt Stadler z Rešovlav. On byl velký, hezký muž, a p. učitelová asi o polovinu menší nežli on, za to ale rozšafná a výborná hospodyně. Rodinu měli četnou. Nejstarší byla Anna, pak Tereza, Jakub, Leopold, Josef, Hynek Bohumil, Žofie a Berta. S Jakubem a Leopoldem jsme se hned seznámili, měli skoro mé stáří. Do školy židovské jsem šel hned po stěhování, ačkoliv jsem měl ještě půl roku času. Vyučovalo se: čtení, psaní, počtům, němčině a náboženství, které se zakládalo ze čtení z hebrejského slabikáře, a když jsme se tomu trochu naučili, překládalo se z hebrejské bible (pět knih Mojžišových) do němčiny. Také byla hodina pro německé¹ písmo: alef, bes, giml, dalet, hej, 7, 7, 7, 7, 7, 7, 7, 7 co jsem dost rád psal, radši než hebrejštinu překládal, a poněvadž jsem v překladu každý den postupoval a doma se ten článek naučil, (později jsem mnoha slova zapoměl, a že jsme neměli hebrejský slovník, zapoměl jsem i děj v bibli), nebrali jsme hebrejštinu za pravý konec, také z ní mnoho nevím a náboženství jsme ani neměli.

Dostali jsme rozkaz, nepamatují se odkud, abychom chodili také do obecné školy. Byla u nás dvoutřídky a navštěvoval jsem jí jen krátký čas.

Vyučování starého pana Balína se mi zvláště nelíbilo; ponejvíce se četlo, a to nehleděl žádný do knihy. Každý uměl všechny články z paměti, vždyť musel v té třídě sedět 3 až 4 roky. Když při čtení nahlas řekl p. učitel „dále“, aby totiž jeho soused četl, a ten si pamatoval poslední slovo souseda, šlo to monotónně z paměti dál. Já seděl v předu a v zadních lavicích seděli žáci dvakrát tak velcí jak já jsem byl; bylo jim 12 až 13 roků. Přes náboženství jsem ve třídě zůstal, vyučoval je tenkrátě farář Vondřich, náramně přísný a odměřený pán. Bral evangelium tak důkladně a nevěděl-li některý žák z něho úlohu z paměti, slovo od slova, jak to v knize stálo, přišel důkladný výprask. V zimě v letě museli všickni o svátcích i všedních dnech do kostela; neměl-li mnohý žák v zimě boty, musel tam bos, proto již tehdy nemilovali žáci náboženství, ani kostel a tím méně katechetu. Na ulici se faráře každý kluk bál, i my židé jsme byli rádi, když jsme se mu mohli vyhnout, proto že i nám nastřkoval

1

Má být hebrejské písmo.

ruce k políbení. Nechal-li mu některý kluk na rukou tekutinu z nosu, (kapesníků bylo tenkrát málo), dostal to ten druhý na ústa. – Jak byl lid bigotně vychován, stačí malý příběh. Farář měl od vrchnosti spachtováno kus pole za Šeflovic. Ženské tam žaly žito srpem, tenkrát se obilí ještě nekosilo. Opatrný farář při nich stál, aby nelenily (dostávaly denně od východu slunce až do západu 20 krejcarů) a pocítil, čemu se vyhnouti nemůže. Pepka Šafařová spráskla ruce, vykřikla: „Pro Pána, pan farář taky musí...“ To mluví za vše.

Abych řekl, jak jsem se dostal z obecné školy. Nejvíce hleděl náš učitel Balín na písmo. Já nebyl nikdy kaligrafem a když jsem mu ukázal s tabule opsaný článek, (nebylo to tenkrát přespříliš krásné), nelíbilo se mu to a on udělal brkovým pérem několik silných čar se shora dolů a aby mi svou nelibost ještě více ukázal, přešel rukávem ty vlhké čáry a vrátil mi tu hodinovou práci celou rozmazanou. To mne urazilo, on mne psát neučil, ani mi k tomu byl dal návod a přece tahle pohana. – Šel jsem zpět do židovské školy. Tam se mi mnohdy nelíbilo. V místnosti, kde bydlí rodina jedenáctičlená, se učilo ještě šest žáků, každý se učil něčemu jinému. Mimo to odehrávaly se v téže místnosti všechny rodinné záležitosti, vařilo se tam, žehlilo, mandlovalo a jedlo. Místnost byla vlhká a ty různé vůně a nevůně z vařiva nedělaly nám učení příjemnější. Za vyučování jsem platil týdně 17 1/2 krejcarů.

Skvělé postavení učitel neměl, roční služba činila 300 zlatých a byt. Když byl mimo školu, převzala vyučování paní učitelová. Mně to nikdy netěšilo. Poněvadž měla svých hospodyňských věcí dost, (služku neměli, ale jedenáct dětí!), dávala nám, když měla více práce, úlohy k opisování nebo několik příkladů z počtů. Byla přísná, často rozčilená a sobecká, ale velmi chytrá. – Dostávali t.zv. emolumenty, t. j. od každé rodiny na svátky nějaký dar. Od nás obyčejně ošatku bílé mouky a kopu vajec. Dali si teda udělat ohromnou ošatku a když jsem jím přinesl naši obyčejnou na chleb vrchovanou mouky a přesypal do té její, ukázali mlčky, jak je to chudoučký dar, nebyla ta její na čtvrt plna.

Jednou na Nový Rok dala jim maminka proto něco lepšího, sedm loket světlé látky pro Josefa na oblek (vzorek si ještě

pamatují) a nezmínila se o tom tatínkovi. Když jsme přišli o svátcích o něco dříve do kostela, kráček Pepík hrdě v nových šatech. Otec to zpozoroval a řekl jím důvěrně: „kdepak jste to koupili, hezky jste se dali ošidit, já mám v krámě ten samý pófl už řadu let a ono se to zrovna rozpadává. Škoda peněz za krejčího, za pár dní bude nahý.“ Tatínek viděl, jak se na sebe zaraženě podívali a myslel si, že taky mohl mlčet, že jím svátek pokazil, neb byli velmi šetrni. Při obědě tatínek povídal, jak se učitelovic napálili. Mamince vypadla lžice z ruky. Vykřikla: „Cos to učinil, to zboží dostal ode mne!“ Tu se dal tatínek do tak srdečného smíchu a chlácholil polekanou maminku: „Co se nad tím rmoutíš, dej mu jinou a lepší látku, dej mu jí hned, aby měl šaty do druhých svátků ušité.“

Jednou zase koupil otec v Litohlavech krmenu husu. Matka, šetrná, nedělala zrovna radostný oblyčeť, že se se zbožím na zádech ještě dře s tak těžkou husou, vždyť že ona sama čtyry husy krmí; proto jí řekl otec, že byla laciná, jenom dva zl. Druhý den ji nesla matka zabít, učitelovic chválili tučnou husu a že by si takovou přáli. Matka jím ji přenechala. Večer mu pak maminka povíдалa, že tu husu, kterou nepotřebuje, prodala za dva zlaté. Otec: „dobře’s udělala“, a zatím si asi myslel, ta sádelná husa, škoda! (On rád dobře jedl.) Když mu v sobotu Štádlorovic lichotili, jak dobře umí nakupovat, svěřil se jím, že stála tři zlaté. – Maminku by ten špatný obchod byl mrzel a proto jí to otec neřekl a myslel, že se o tom nedozví, ale paní Štádlorová ráda píchla a hned za tepla ji tu radostnou zprávu zvěstovala.

V ulici, tak zvané „židovně“, bydlelo v každém z 6 domků po jedné rodině. Domky patřily vrchnosti, hraběti Sternbergovi. Ten je pronajímal za vysoké nájemné židům a později je museli nájemci od vrchnosti velmi draze koupiti. No, pan hrabě musel taky žít. Ale ten Sternberg nebyl ten nejhorší. Jeho otec byl velmi vzdělaný člověk. Na jeho zámku na Březině prý přenocoval slavný německý básník Goethe. Jisto je, že si oba dopisovali, měli společné styky v biologickém a přírodopisném bádání.

V Osecké obci bydlelo v 18. století až 20 židovských rodin, ve Volduchách též tolik a oběma bylo přenecháno vrchností kolem

roku 1700 kus skalnaté půdy u zříceniny Kamýku na pohřebiště. Dalo to velkou práci překopat skály, velké kameny odvézti a navéztí zem. Nad hřbitovem se vypíná skála, na níž se nacházel až do roku 1800 krásný prostraný taneční sál s velkými gotickými okny. Za mého mládí stály ještě všechny 4 zdi s velkými otvory okenními beze střechy. Oddolaly všem nehodám po tak dlouhém čase. Lid zde bral písek, železo a otesané stavivo. Cesta do zříceniny je úplně zarostlá, takže to dá námahu, se dostat nahoru. Zvláště v letním čase, kdy tráva pokrývající skálu je suchá a hladká, po níž to klouže jako po ledu.

Právě ten špatný přístup nahoru nás kluky vábil. V tom sále jsme rádi skotačili, dunělo to pod nohami a namlouvali jsme si, že je pod námi sklepení s poklady. Jednou za parného dne nás tam bylo několik. Horkem a skotačením jsem byl tak unaven, že jsem v koutečku usnul. Probudil jsem právě, když zapadalo v ohromné dálce na obzoru slunce. Bylo to nádherné, vesničky a lesy v modrých dálavách.

Představoval jsem si v jednom rohu kruchtu s hudebníky, hladké parkety, mezi okny velká zrcadla, ozdobený sál pro velkolepý ples pro vysoké panstvo.

Takové sny sprádal malý chlapec ještě ve běhu domů a tam to bylo jiné. Byla pouť a musel jsem pro pivo. V sále byla muzika. Měl jsem velkou práci, než jsem se prodral až do šenkovny a tam jsem musel hodně dlouho čekat, než jsem se prodral až k pultu. Ale rád jsem se díval na tančící. V malé síni se otáčeli, v každém koutku nějaký párek, vše se točilo a hlavní tanec se odbyval na dvoře, třeba i při dešti. Doma už měli o mne starost, že se mi tam něco stalo, ale já přinesl vítězoslavně za šesták máz piva, ač bylo doma už po žízni. Za to jsem pil já, byl jsem spocen, uhřátý a žíznivý.

Tak jsem srovnával ty dvě taneční místnosti a ten velký rozdíl; viděl jsem, jak byli ve středověku statní a rozumní stavitelové, jak našli pro obydlí panstva a pro jejich zábavy ty nejlepší místa naší krásné vlasti.

Nemohl jsem nikdy odejít, abych se nepodíval přes nízkou zeď na náš hřbitov. Úplné ticho zde vládlo až na šumění několik bříz, hovořily snad o životě těch, kteří jím dávali potřebnou

potravu svými setlelými těly; v životě snad se mnohý porovnatí nemohl a teď? jak se tady teď srovnávají.

Hřbitov byl již tři čtvrtě plný a pomníky stály už jen asi z těch posledních šedesáti let, ty dřívější buď už zapadly anebo je nějaký dareba odnesl do stavby. Nikde na světě není tak ticho úplné, přesto že šustí a šepotá listí a občas ze sna zacvrliká pták. Myslím-li na věčné ticho, vidím v duchu starou zeď, chvějící se břízy, modrou oblohu a zlaté slunce.

Tatínek se jednoho dne nastydl a rozstonal se. Stěžoval si na silné bolení nohy. Poslali jsme pro lékaře do Rokycan. Přišel pan Wiesler, bělovlasý hezký stařík, řekl otci, že bude muset hezkou dobu ležet. Předepsal mu „fisikátor“, černou masť namazané plátno, které jsme přiložili na bolavou nohu. Masť vytáhla velké vodnaté puchýře, které pan Wiesler, říkali mu „felčar“, ostříhal a rány jinými masťmi hojil. Dal mu také pijavice, a když vše nepomohlo, přinesl malý přístroj, říkal mu „banky“. Přitiskl jej na nohu a vyteklo mnoho krve. Drahý pan doktor nebyl, počítal si za jednu cestu z Rokycan, chodil pěšky, 1 zl. Tatínek ležel přes půl roku, zboží jsme doma prodali a maminka chodila nakupovat do Plzně s nůsí.

Šla obyčejně s dvěma Kvasničkovejma. Tyhle dvě ženy chodily jednou týdně s putnama do měšťanského pivovaru do Plzně, koupily asi za 1 zl. pivních kvasnic, doma je pak rozředily a prodávaly je za mouku, brambory a někdy taky za peníze. Chodívaly z domova již přede dnem, v 7 hodinách se kvas již prodával, když se kotel vyprázdňoval. Kdo přišel později, nedostal nic. S těmi šla maminka asi o třetí hodině ranní a byla odpoledne zase doma. Domů to měla dosti těžké. Pamatuji se, že přinesla jednou hodně šátků a dva veliké kusy nebíleného plátna Molinos. Litohlavské ženy k nám přišly pro vaper, chtěly mít na Vršíčkovou pouť všechny nové šaty na procesí. Maminka šla pro něj do Plzně a na zpáteční cestě se v Litohlavech zastavila a rozprodala tam několik kusů vaperu. Večer si sedla k tatínkovi na postel a povídala mu, kdo jí nezaplátil a mnoho-li vydělala.

To vše mi přelétlo myslí, když jsem porovnával život rodičů a svůj a mé ženy. Jaký bude asi život mých dětí? A děti těchto? Doufám, že lehčí.

V roce 1859 měli jsme válku s Itálií. Do Čech přišlo vojsko

řeči italské. Přišli k našemu starostovi čtyři kvartýrmachrové. Chodil s nimi po domech a řekl každému, mnoho-li vojáků dostane k ubytování. Hned nařídil, že se má pro každého uvařit oběd, 3/4 libry masa a knedlíky a že zejtra už přijdou.

My hoši jsme byli šťastni, že dostanem taky Talijána do domu. Běželi jsme jim už ráno naproti za ves. Chudáci přišli až odpoledne, velmi zaprášeni a hladovi. Proti kapliče se seřadili, každý dostal lístek s číslem domu a rozešli se. Já se každého ptal, má-li číslo 100 a byl jsem celý truchlivý, že již mnohý kluk vede svého vojáka domů a já nic a tu mně jeden hezký voják ukázal lístek na číslo 100, i chytil jsem jej za ruku a vedl jej k nám. Maminka nebyla doma, tak mu ukázala sestra jeho pokojík a on se tam převlékl. Sestra celá umučená ukázala mně polévku masovou, co připravila našemu hostu. Každý ze sousedů prý kupoval šafrán, i koupila taky za dva krejcarey a dala ho do ní. V naší domácnosti jsme šafrán nikdy nepotřebovali, neznala tedy dávku a dala tam všechno. Polévka byla intensivně červená. Přilévala vody, aby barvu zmírnila; měla už polévky pro pět vojáků, ale červenosti nebylo. Musela mu ji dát tak, jak byla na stůl. Když viděl, s jakým strachem mu ji předkládá, řekl německy, tak že ji má nejradši. Hned jsme se s ním seznámili. Byl to mladý důstojník, procestoval již půl světa a bavil nás výborně. Mne pak učil italsky. Ušil mi sešit a napsal mi napřed číslice „uno, duo, tre, quattro, cinque...“ pak slova a potom již celé věty, které jsem překládal. Něco si z toho ještě pamatuji, k.př. „la bella džovina“. Vojáci dostávali Löhnung ve stříbrných tolarech a u kupců si je měnili. Mnohému jsem se naučil, „máte toлары na výměnu?“ Když jsem se pak nějakého vojína po italsku ptal, odpověděl mi toho tolik, že jsem nic nerozuměl. Šel se mnou domů a otec mu stříbrňáky vyměnil a na ažiú něco vydělal.

Za krátký čas bylo po válce. Náš italský důstojník se s námi těžce loučil, ale přece tahli všichni rádi domů. Dost dlouho jim to trvalo, než se dostali do Italie, chodili tenkrát po svých a dělali denně dlouhé marše.

V tomtéž roce bylo u nás biřmování. Dělal se před tím velké přípravy. Vozili klest na slavobrány, jedna byla v naší ulici u zámeckých vrat s velkou tabulí s nápisem: „Velej nám!“ Jedna

u fary a jedna na konci Kamejku. Sedláci jeli slavnostně oblečení až do Volduch na vyšňořených koních, družičky v bílých šatečkách sypaly na cestu květiny a školní mládež stála ve špalíru. I židovská obec se připravila slavnostně. Když pan arcibiskup, myslím že to byl kníže Švarzenberg, přijížděl, předstoupili čtyři starší naší obce před kostel na silnici, v rukou držel každý tyč, t.zv. „rouchisstange“, na ní se připnula záclona se schránky tory a pod tímto baldachinem stál můj otec s torou v ruce. Šest z nás žáků jsme udělali taky špalír. Když přijížděl v kočáře, stáli jsme vzpříma jako vojáci v haptachtu a pan arcibiskup nás žehnal. Tak jsme toho vysokého hierarcha vítali my a ostatní, kudy jel. Chtěli si snad jeho přízně dobytí i židé.

Můj bratr Jindřich, o 4 1/2 roky starší než já, šel do učení do Prahy, kufr jsme poslali a on šel pěšky. Železnice ještě nebyla. Všichni jsme ho litovali a otcí se o něm i v noci zdálo. Můj bratr Josef, 6 1/2 roků starší než já měl výbornou hlavu, chodil do reálky do Rokycan a byl každý rok premiantem. Maminka donesla jeho třídnímu hedvábný šátek, by na něj dohlédl, ten profesor jej ale nevzal, řekl, že dohlížet nemusí, „vždyť je ten žák chloubou celé třídy“. Byl to hezky rostlý a silný hoch bílé pleti, plavých vlasů a modrých očí. V Americe měl otec dvě sestry. Jedna (Grünhutová) byla bezdětná a pořád nám psali o jedno dítě a že se o ně postarají.

Josef viděl, že ho otec vystudovati nechat nemůže, neměl tolik prostředků, a proto dostal chuť; se vydat přes tu velkou vodu. Ale rodiče ho čtrnáctiletého nemohli tak daleko poslat. Má sestra osmnáctiletá byla velmi hezká. Chodila se učit šít prádlo do Rokycan a tu na ní vždycky tamnější hoši čekali a doprovázeli ji denně až do Oseka. Lesníci z Habru a z Bažantnice náš dům zrovna obléhali a když tu bylo vojsko, chodili důstojníci pořád okolo nás. Každý ji lichočil a ona brala vše za pravou minci. Nechtěla pracovat, aby si nepokazila krásné ruce a štíhlé prsty a tak s ní měla maminka velikou potíž. Nevěděli rodiče, co s ní.

A tu jsme dostávali od strýce ty vábivé dopisy z Ameriky, že je bohat, jak se budou mít děti dobře a sestra byla okouzlena. Věděla, že jí u nás velké štěstí nekyne a umluvila se s Josefem, že